

Лексико-семантичне поле “вік британців” у творах про Британську Індію

В. М. Дроботун

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: v.drobotun@ukr.net

Paper received 07.11.16; Accepted for publication 15.11.16.

Анотація. Стаття присвячена аналізу лексики, відібраної з художньої та публіцистичної літератури, з метою встановлення лексичних одиниць на позначення класифікації віку британців у епоху Британської Індії. Аналіз лексики дозволить встановити структуру поля “вік британців”.

Ключові слова: семантичне поле, вік, біологічний вік, хронологічний вік, соціальний вік, лексема.

Зважаючи на те, що характерною рисою сучасних розвідок лінгвістичних студій є антропоцентричний підхід, дослідження семантичного поля поняття ‘вік’ британських колонізаторів Індії у художніх творах та публіцистичних працях авторів XVIII-XX ст. проводиться з урахуванням триади *мова-людина-культура*.

Сприйняття людиною навколишнього світу відбувається безпосередньо органами чуття, а також через теоретично-наукове та естетичне осмислення [1, с. 166]. Отримані людиною досвід та знання про навколишній світ і про саму себе, а також сукупність значення опозиції «я – вони» у цьому світі відображаються у лексемах, що називають реалії, предмети та позначають дії.

Оскільки увага нашого дослідження зосереджена на детальному вивченні структури суспільства Британської Індії, то цілком слушним є провести дослідження таких складників макрогрупи суспільства як вік, гендер, професія та конфесія. У цій статті увага зосереджена на дослідженні семантичного поля ‘вік’, яке надасть можливість з’ясувати зафіксовану семантику на позначення віку британців у період Британської Індії.

Отже, актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю визначити вікову структуру суспільства Британської Індії, а саме вік британців, які представляли метрополію в Індії та реалізовували реформи у колонії, адже це дозволить розкрити віковий потенціал колишньої колонії. Об’єктом дослідження слугують лексичні одиниці на позначення віку, а також лексика, що зображує соціально-психологічні, вікові та діяльнісні характеристики вікових груп. Матеріалом для дослідження є словники, енциклопедії, художні та публіцистичні твори авторів XVIII-XX ст., які тривалий час жили та працювали в Індії.

Лінгвістичне дослідження семантичного поля передбачає аналіз статей тлумачних та енциклопедичних словників лінгвістичного змісту, а також наукових джерел з психології, соціології, медицини та філософії. Аналіз зазначеної літератури дозволить встановити центр та периферію досліджуваного семантичного поля. Академічний тлумачний словник української мови пропонує таке трактування лексеми ‘вік’: 1) тривалість життя людини, тварини, рослини; 2) період, ступінь у рості, розвитку людини; літа; 3) відрізок життя людини від зрілого періоду до смерті. [16]. В англійських словниках лексема ‘вік’ тлумачиться у такий спосіб: 1) the number of years someone has lived or something existed; 2) one of the particular periods of someone’s life; [15, с. 27]. У

підручниках із психології поняття *вік* визначено як конкретну, відносно обмежену в часі ступінь психічного розвитку індивіда та його становлення як особистості, яка характеризується сукупністю закономірних фізіологічних і психологічних змін, не пов’язаних з розходженням індивідуальних особливостей [17]. Зважаючи на зміст запропонованих тлумачень поняття ‘вік’ слід зазначити, що ключовими інформативними одиницями можна вважати тривалість та локацію. Врахування цих ядерних компонентів дозволило науковцям створити таку класифікацію віку: хронологічний чи календарний, біологічний, психологічний та соціальний [17].

Взявши за основу наявну класифікацію віку, було проведено дослідження лексичних одиниць на позначення віку британців у Індії. Так, аналіз лексики на позначення тривалості життя британців дозволяє визначити хронологічний вік та встановити характерну семантику на позначення вікової періодизації британців у Британській Індії. Для цієї мети було відібрано лексику, що характеризує і уточнює фізичний та біологічний вік британців. Також було зібрано мовний матеріал на позначення станів і виявів свідомості, ставлення британців до середовища, їхнього зовнішнього і внутрішнього життя, їхнього розвитку в зазначений період, які є свідченням психологічного віку британців [18]. Наступним важливим блоком є мовні одиниці, які вказують на рівень соціальних досягнень індивіда, таких як кар’єра, соціальний стан і суспільний статус, сімейний стан тощо, тобто соціальний вік, який визначається як за інституцізованими віковими нормами (межі шлюбного і пенсійного віку, повноліття тощо), так і за гнучкішими соціально-психологічними регуляторами — віково-рольовими очікуваннями [19].

Семантика поняття *вік* у значенні календарний чи то абсолютний вік, в англійських текстах представлена у вигляді числівникових фразових словосполучень, що вживаються на позначення віку: *a boy of sixteen, seventeen or eighteen, of five-and-twenty, five and twenty, one and twenty, five-and-thirty, at forty, of forty-five, fifty, fifty-seven years*.

Наприклад: 1) ...why you at one and twenty should have voluntarily abandoned a respectable university career to come to this wretched country [2, с. 2]. 2) The adjutant was a good-looking man of five-and-twenty commanded the detachment of troops [3, с. 14]. 3) It was only when they are freshly arrived, seventeen or eighteen that they can lead this life [6, с.74]. 4) Edwina Crane had lived in India for thirty-five of her fifty-seven years [11, с. 7].

Опрацювання отриманого фактичного матеріалу, який стосується поняття *вік*, виявило, що лексика на позначення віку активних засновників нової колонії варіюється у межах числівників від 17 до 45 років. Досить часто у художній літературі календарний вік британців представлено імпліцитно, а саме за допомогою кількісних числівників, які вказують на кількість років, проведених на службі у Британській Індії. Тобто, знаючи посаду чи звання британця та кількість прожитих в Індії років, ми можемо визначити його вік. Якщо, наприклад, лексема *ten years* вживається на позначення кількості років, а лексема *ensign* позначає військове звання, то можна припустити, що вік британця може позначати числівники від *twenty* до *twenty two*. У віці 17-19 років юнаки їхали в Індію, рік вони проходили підготовку та адаптацію, і лише потім отримували перше звання.

Наприклад: 1) I took to books and lived for seven years with unseen friends [2, с. 82]. 2) Stanton himself liked India as much as most people who have been ten years in the country do like it [2, с. 3]. 3) I beg to remind you that we left Portsmouth this day four years [5, с. 324]. 4) When he (Viceroy and Governor -General in India) has governed the country for his five years to some good purpose it will be time enough to pat him on the back [4, с. 5].

У проаналізованих творах відсутні приклади фактичного віку британських дітей. Поясненням такого феномену вважаються виснажливий клімат, ризик спалаху військових конфліктів та неможливість отримання медичної допомоги. Іншим поясненням була небезпека втрати культурної ідентичності, бо діти можуть швидко асимілюватися в іншу культуру. Тобто, оскільки Індія вважалася справжнім випробуванням для дорослих та була загрозою індіанізації, то народження там дітей і виховання їх у країні було для британців джерелом постійного страху [9, с. 38]. Як правило, британці, які працювали в Індії, відправляли дітей виховуватися до 18 років у рідній країні. Детальне інформування про вік британців представлено лексемами на позначення біологічного, психологічного та соціального віку.

Дослідження лексики на позначення соціального віку надає можливість встановити вікову послідовність головних подій у житті, що характеризують соціалізацію та зміни соціального статусу. Життя в умовах та реаліях країни-колонізатора було побудоване на заохоченні представників чоловічої статі отримувати військову освіту та служити в армії. Така традиція передавалася у родинах з покоління в покоління, тому соціальний вік британських чоловіків має відповідні стадії та вербалізується у такий спосіб: School, military academy, regiment, baptism of fire, staff-colleges: the next logical step was marriage so that the process could be repeated through a continuing male line [13, с. 102].

З огляду на можливості швидко покращити фінансове становище, отримати нове військове звання, набутти сімейного статусу або уникнути служби в армії під час Першої та Другої світових війн, Індія була привабливим місцем побудови кар'єри для молоді тодішньої Британії. Так, лексеми *boy*, *lad*, *cadet*, *juvenile*, *young raw* позначають соціальний вік новоприбулих представників британської корони в

Індії, тобто тих, хто був молодим, недосвідченим і знаходився на початковій стадії соціального росту. Такі словосполучення як *fresh from school*, *fresh from a private school*, *who knew their declensions and those who did not*, *who went out as cadets before they had learnt much* свідчать про недавнє завершення такої соціальної ролі в суспільстві, як школярство та студентство.

Наприклад: There were three more cadets on the same steamer, going up to that great griff deport, Oudapoor as uninteresting as boys of seventeen, fresh from a private school, generally are [2, с. 38].

Відсутність усвідомлення відповідальності щодо нової ролі в структурі суспільного життя колонії номінують вирази *ride races and try fancies*, *found the drill of "duties in aid" rather farcical*, *a very sketchy idea of the problems of administering*, *my vague and ignorant concept*.

Наприклад: 1) ... young raw slips places over their heads, to ride races and try fancies, whilst the country is in the most dangerous condition [8, с. 107]. 2) Although these young English boys found the drill of "duties in aid" rather farcical [11, с. 286]. 3) ... many of them (young English boys) civilians themselves little more than a year ago, and with only a very sketchy idea of the problems of administering Imperial possession abroad [11, с. 286]. 4) As a precocious juvenile I had danced with ladies from my land [9, с. 91].

Для молодих хдлпців у Індії з'явилась можливість розкрити потенціал життєдіяльності і реалізувати професійне самовизначення у військовій чи цивільній сфері, а також перейти до нової соціальної ролі у широкому сенсі, а саме ролі колонізатора / ruler.

Наприклад: 1) ... That same worker or farmer, if he came to India, inevitably belonged to the ruling class here [10, с. 293]. 2) His choice of a military instead of a civil was his own [12, с. 62].

Зміну соціальної ролі молодих британців у структурі суспільства Британської Індії реалізують номінації військових звань, а саме *ensign*, *officer*, *a cavalry officer*, *lieutenant*, тоді як соціальна роль представників зрілого віку (від 35 до 50) представлена лексемами *senior in ranks*, *senior military officer*, *captain*, *sergeant-major*, *Governor*, *Chief Judge*.

Наприклад: 1) Ensign Rattleton moved across the room; a fine, well-made, broad-shouldered young fellow he was too [3, с. 213]. 2) Lieutenant Dacre, of the 101 st, going to join his regiment, after six months' leave to Calcutta, a quiet inoffensive man, of about five and twenty [2, с. 150]. 3) ... at about forty, when they are 'high in their service' ... they begin to be taken noticed of and called 'young men' [8, с. 25]. 4) People said of his contemplating his unfaltering steps upwards that he would be a Chief Judge before he was forty-five, he was already at forty, well on the way to it [4, с.72]. 5) He was a youth of about twenty-five, lank but very strait and manifestly a cavalry officer. He sat his horse as though he were part of it and he looked offensively young and fit [14].

У структурній ієрархії Британської Індії, як правило, керівні посади та звання надавалися британцям з метою уникнення військових бунтів та заколотів. Така практика менеджменту не сприймалася схвально місцевим населенням, оскільки досить часто молоді та неосвічені британці, які у мові номінуються як *madcap inexperience*, *inexperienced hand*, *mere chokras*

(boys), juvenile griffin, of a plastic nature, на відміну від індійців, отримували нові військові звання, призначалися на вищі посади та керували індійцями, які були старшими за віком і вже мали життєвий та бойовий досвід – *hoary age*.

Наприклад: 1) ... nothing is more frequently the subject of remark with them (Indians) than the amount of power we confined to inexperienced hands – to mere chokras (“boys”) as they term them, and at nothing do they express more surprise [3, с. 365]. 2) It is, perhaps an unavoidable consequence of our anomalous rule in India, that the native should in no case be allowed to command the European; but whenever possible, we should at least avoid placing hoary age and madcap inexperience in such a degrading juxtaposition [3, с. 80].

Що стосується іншої класифікації віку, а саме біологічного віку людини, то слід зазначити, що цей вік у медицині визначається за сукупністю обмінних, структурних, фізіологічних та регуляторних процесів. У наукових джерелах біологічний вік вважається модельним поняттям, яке визначається як відповідність індивідуального морфофункціонального рівня деякій середньостатистичній нормі, що відбиває нерівномірність розвитку, зрілості і старіння різних фізіологічних систем, а також темп вікових змін адаптаційних можливостей організму [20]. Оскільки це дослідження проводиться в мовознавчому аспекті, то ми керуємося не результатами медичної статистики, а вивченням лексики на позначення біологічного віку.

Так, зміст біологічного віку розкривається лексемами на позначення фізичної статури. Фізичний розвиток тіла характеризується посередництвом слів зі значенням ‘той, що є характерним чоловікам/mannish’, а також лексем на позначення гарних фізичних характеристик, представлених складними прикметниками з компонентом *broad*: *broad-shouldered*, *broad-chested* та міцного фізичного здоров’я: *sound*; *solid*; *stout*, *strong*, *beefy*.

Наприклад: 1) He (Mr Malone) had a broad-shouldered, broad-chested, strong, rather ungainly figure [2, с. 151]. 2) Stanton, far the oldest looking of the party, far the most mannish in his figure [2, с. 88]. 3) The Viceroy in question was Linlithgow, described in Pankot as an old chap, sound.... [13, с. 45]. 4) He was a stout, not very tall, red-faced, curly-haired man [2, с. 57]. 5)he would appear middle-aged as well as beefy.... [13, с. 102].

Цікавим є той факт, що на відміну від лексики, яка зображує військових фізично розвиненими та загартованими, у зображеннях офісних урядовців домінує лексика на позначення збільшення ваги, а саме лексеми *puffy* та *heavier*, або, наприклад, словосполучення зі значенням той, що має непропорційне тіло – *abnormally thin calves to the legs*.

Наприклад: 1) It struck her that his face had become heavier, even somewhat puffy, making him look more like other Englishmen in India [7, с. 116]. 2) On the Club steps a sandy-haired Englishman withand abnormally thin calves to his legs, was standing with his hands in the pocket of his shorts. This was Mr Westfield, the District Superintendent of Police [14].

Слід зазначити, що лексеми *straight* та *upright* у словосполученнях *sit very upright*, *sit up very straight*

презентують уміння рівно тримати спину, що свідчить про фізичне здоров’я, вважалось родовою ознакою, а також ознакою гарного виховання, освіти, належності до знаті, яке вирізняло колонізаторів з поміж інших верств населення.

Наприклад: 1) As always he was sitting very straight [7, с. 16]. 2) she knew him to be sitting very upright [7, с. 59].

В проаналізованих творах є численні приклади, що свідчать про швидкі темпи зовнішнього старіння британців у Британській Індії. Поясненням цього можна вважати різко відмінні кліматичні, екологічні та соціальні умови. Так, наприклад, лексема *prematurely* є активним компонентом на позначення передчасного старіння у словосполученнях *prematurely aged*, *prematurely old at twenty one*, *prematurely old man of thirty*, *prematurely old faces*.

Наприклад, ... by the time you have been ten years in India and have become a prematurely old man of thirty with the spring taken out of you [2, с. 83].

Ранне і швидке старіння британців представлено лексемами, які можна розподілити на такі тематичні групи: хвороби, психологічний стан, зміни обличчя та статури. Основні хвороби, на які хворіли британці в Індії і які негативно впливали на організм у цілому і спричиняли передчасне старіння, номінують такі одиниці: *malaria or dengue fever*, *hepatic derangement*, *the liver*, *abscess on the liver*.

Наприклад, Even Tom himself complained of hepatic derangement, the liver, and could not take his quantum of beer-shrub as of yore; a springtide of crosses and difficulties in fact had set in upon him [3, с. 230].

Несприятливі кліматичні та соціальні умови Індії призводять до швидкого збільшення біологічного віку британців у порівнянні з їхнім хронологічним віком. Ознаки передчасного старіння, викликані зовнішніми факторами, а саме хворобами та погодою, що мали негативний вплив, перш за все, на здоров’я. У мові погіршення стану здоров’я британців після декількох років служби в Індії позначають такі словосполучення: *health generally gives away*, *health had begun to fail*, *broken constitution* та *battered constitution*.

Наприклад, I returned home, with a broken constitution and a lack of rupees [3, с. 299].

Свідченням суворості життя у реаліях Індії є вираз, у якому кількість прожитих років у Індії вимірюється роками, прожитими у Британії: *two years of it taken us forty English years* та виразам *physical trial*. Наприклад, I believe it has taken us forty English years to do these two Indian ones [5, с. 108].

Індикатором частих запальних процесів та погіршення роботи печінки є лексема *yellow*, яка вживається на позначення кольору обличчя британців у таких словосполученнях: *unhealthy yellow face*, *yellow almost middle-aged in habits and appearance* *sickly-looking fellow*. Наприклад, He’s that white-haired, sickly-looking fellow, is not he? [2, с. 65].

Високі темпи передчасного старіння спровоковані постійним палючим сонцем та висушливими вітрами, які виснажували шкіру і додавали віку британцям: *everybody looks more than fifty*. Помітні ознаки збільшення біологічного віку представлені лексемами з негативними компонентами, а саме *sad*, *destroyed*, *burnt*,

worn-out: a sad spectacle of what two more years in India have done, destroyed beauty of his face, a worn-out woman, looked hardened, burnt by experiences. Например, 1) ... and Colonel H. also an old friend, and a sad spectacle of what two years in India have done [5, с. 380]. 2) Missionary India dried her out [12, с. 333]. 3) Please to remember I shall return a worn-out woman [5, с. 83].

Лексеми *older*, *alter*, *death* символізують поступовість градацію та незворотність процесу старіння зовнішності британців: look and feel very much older, very much altered, fragile beauty suggests the thought of

decay and early death.

Наприклад, He thought G. very much altered since he had seen him, and G. thought the same of him [5, с. 389].

Текам чином, структуру лексико-семантичного поля 'вік британців' формують тематичні групи, що повідомляють про хронологічний, біологічний, психологічний та соціальний вік. Проаналізовані приклади свідчать, що біологічний, психологічний та соціальний вік пришивидшують життєвий цикл британців в умовах британської Індії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рабдиль Т. Основы изучения языкового менталитета / Т. Рабдиль – М.: Флинта 2010 – 326 с.
2. Arnold W. Oakfield or Fellowship in the East / W. Arnold – L: Longman, 1854. – 332 p.
3. Bellow C. Memoirs of a Griffin; or A Cadets first year in India. – London: Waterloo and Kinder, 1880. – 375 p.
4. Duncan S. Set in Authority / S. Duncan – London: Archibald Constable, 1906 - 300 p.
5. Eden E. Up the country / E. Eden. - L.: Virago Press, 1984. - 410 p.
6. Ghosh A. Glass Palace / A. Ghosh – Ransom House, 2002. - 471 p.
7. Jhabvala R.P. Heat and Dust / R.P. Jhabvala – L: Penguin Books, 1994. – 181 p.
8. Maintland J. Letters from Madras / J. Maintland – London: William Clowes, 1846. – 145 p.
9. Mizutani S. The Meaning of White: Race, Class, and the 'Domiciled Community' in British India 1858–1930 / S. Mizutani – Oxford University Press, 2011. – 239 p.
10. Nehru J. L. Discovery of India / J. L. Nehru – Oxford University Press New Delhi, 1985. – 582 p.
11. Scott P. The Jewel in the Crown / P. Scott – The University of Chicago Press, 1998. – 462 p.
12. Scott P. The days of scorpion / P. Scott – UK: Panther Books, 1973. – 495 p.
13. Scott P. The Tower of silence / P. Scott – UK: Mandarin, 1997. – 424 p.
14. Orwell G. Burmese Days. www.georgeorwell.org/books.htm
15. Longman Dictionary of Contemporary English. - Pearspon Education Limited, 1995. – 1668 p.
16. <http://sum.in.ua/s/vik>
17. <http://medbib.in.ua/psihologicheskoe-ponyatie-vozrasta-42001.html>
18. <http://psychology.com.ua/slovník- vik>
19. <http://subject.com.ua/sociology/dict/61>
20. <https://prezi.com/qiwdqub1uccq/presentation>

REFERENCES

1. Rabdil T. Basic knowledge to study language mentality / M.: Flinta, 2010 – 326 p.
2. Arnold W. Oakfield or Fellowship in the East / W. Arnold – L: Longman, 1854. – 332 p.
3. Bellow C. Memoirs of a Griffin; or A Cadets first year in India. – London: Waterloo and Kinder, 1880. – 375 p.
4. Duncan S. Set in Authority / S. Duncan – London: Archibald Constable, 1906 - 300 p.
5. Eden E. Up the country / E. Eden. - L.: Virago Press, 1984. - 410 p.
6. Ghosh A. Glass Palace / A. Ghosh - Ransom House, 2002. - 471 p.
7. Jhabvala R.P. Heat and Dust / R.P. Jhabvala – L: Penguin Books, 1994. – 181 p.
8. Maintland J. Letters from Madras / J. Maintland – London: William Clowes, 1846. – 145 p.
9. Mizutani S. The Meaning of White: Race, Class, and the 'Domiciled Community' in British India 1858–1930 / S. Mizutani – Oxford University Press, 2011. – 239 p.
10. Nehru J. L. Discovery of India / J. L. Nehru – Oxford University Press New Delhi, 1985. – 582 p.
11. Scott P. The Jewel in the Crown / P. Scott – The University of Chicago Press, 1998. – 462 p.
12. Scott P. The days of scorpion / P. Scott – UK: Panther Books, 1973. – 495 p.
13. Scott P. The Tower of silence / P. Scott – UK: Mandarin, 1997. – 424 p.
14. Orwell G. Burmese Days. www.georgeorwell.org/books.htm
15. Longman Dictionary of Contemporary English. - Pearspon Education Limited, 1995. – 1668 p.
16. <http://sum.in.ua/s/vik>
17. <http://medbib.in.ua/psihologicheskoe-ponyatie-vozrasta-42001.html>
18. <http://psychology.com.ua/slovník- vik>
19. <http://subject.com.ua/sociology/dict/61>
20. <https://prezi.com/qiwdqub1uccq/presentation>

Semantics of 'age' to indicate British people in literature about British India

Drobotun V.

Abstract. this article is devoted to the analysis of the sorted out vocabulary from literature to define words which were used to name the age of British people who worked in British India. The study will help to single out the structure of the semantic field 'age of British people.

Keywords: age, chronological age, biological age, social age, semantics.

Лексико-семантическое поле 'возраст британцев' в литературе о британской Индии

В. Дроботун

Аннотация. В статье представлен анализ лексики, отобраной в текстах художественной и публицистической литературы, с целью определения лексических единиц, которые называли возраст британцев у эпоху британской Индии. Анализ лексики позволит определить структуру поля 'возраст британцев'.

Ключевые слова: возраст, хронологический возраст, биологический возраст, социальный возраст, семантика.